

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДІТЕЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

CLASSIFICATION OF CRIMES AGAINST CHILDREN IN CRIMINAL LAW OF UKRAINE

Плужнік О.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Корнієнко М.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

У статті надано загальне поняття класифікації, розглянуто класифікацію злочинів проти дітей у кримінальному законодавстві України за різними ознаками. Зроблено висновки та надано пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України стосовно злочинів проти дітей.

Ключові слова: класифікація злочинів, неповнолітня особа, діти, дитина, новонароджена дитина, малолітня дитина, малолітня особа, потерпіла особа.

В статье дано общее понятие классификации, рассмотрена классификация преступлений против детей в уголовном законодательстве Украины по различным признакам. Сделаны выводы и даны предложения по совершенствованию действующего уголовного законодательства Украины в отношении преступлений против детей.

Ключевые слова: классификация преступлений, несовершеннолетний, дети, ребенок, новорожденный, малолетний, потерпевший.

In the article the general concept of classification, the classification of crimes against minors in the criminal law of Ukraine on various grounds. Conclusions and proposals on improving the existing criminal legislation of Ukraine of crimes against minors.

Key words: classification of crimes, juveniles, children, child, newborn, young child, juvenile person, injured person.

Постановка проблеми. Аналіз норм кримінального законодавства України свідчить, що у нормах статей щодо злочинів, де потерпілими є діти, відсутнє єдине тлумачення таких понять, як «неповнолітня особа», «діти», «дитина», «новонароджена дитина», «малолітня дитина», «малолітня особа», «потерпіла особа». У зв'язку з цим надається класифікація злочинів, де потерпілою особою є дитина, і пропонується усунення вищевказаних розбіжностей та узгодження норм кримінального законодавства України.

Стан опрацювання. Теоретичним питанням злочинів проти дітей (неповнолітніх) у кримінальному законодавстві присвячені роботи таких науковців: Г.А. Алієва, І.П. Васильківської, В.В. Вітвіцької, Б.М. Ворника, О.М. Джужи, П.С. Матишевського, В.П. Мироненко, О.Є. Михайлова, О.Є. Мойсеєвої, В.Ф. Мороза, В.М. Оржеховської, Л.І. Романової, В.Я. Рибальської, К.К. Сперанського, В.О. Тулякова, І.К. Туркевич, Т.М. Чебикіної та ін.

Виклад основного матеріалу. Класифікація – це такий вид поділу, який ґрунтується на найбільш істотній ознаці, при якому кожен утворений член поділу має щодо інших членів точно визначену і закріплену позицію [1, с. 59; 2, с. 59–60]. Говорячи про загальну методологію поділу потерпілих (у нашому випадку – неповнолітніх потерпілих) від злочину, слід зазначити, що він, як і будь-який інший поділ предметів (явищ, суб'єктів), є відносним. Розвиток суспільних відносин, науки кримінального права, соціології,

поглиблення знань про потерпілих здатні призвести до змін у поділі потерпілих від злочинів (появі нових членів поділу, виключення інших, звуження або розширення обсягу їх видів). Це є наслідком того, що всі ознаки потерпілого від злочину досить мінливі.

Норми, які спрямовані на забезпечення охорони нормального фізичного і психічного розвитку дітей (неповнолітніх), поміщені у низці статей Загальної частини та Особливої частини Кримінального кодексу України.

Відповідно до цього нами надається *класифікація злочинів* проти дітей (неповнолітніх) у кримінальному законодавстві України.

Загальна частина Кримінального кодексу України також містить низку норм щодо захисту дитини. Так, ч. 2 ст. 57 КК України «Виправні роботи» визначає, що виправні роботи не застосовуються до вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за *дитиною*, до непрацездатних, до осіб, що не досягли шістнадцяти років, та тих, що досягли пенсійного віку, а також до військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Ч. 3 ст. 60 КК України: арешт не застосовується до осіб віком до шістнадцяти років, вагітних жінок та до жінок, які мають *дітей* віком до семи років.

Ч. 3 ст. 61 КК України: обмеження волі не застосовується до неповнолітніх, вагітних жінок і жінок, що мають *дітей* віком до чотирнадцяти років, до осіб, що досягли пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби та до інвалідів першої і другої групи.

Ч. 1 ст. 67 КК України: під час призначення покарання обставинами, які його обтяжують, визнаються: (п. 6) вчинення злочину щодо *малолітнього*, особи похилого віку або особи, що перебуває у безпорадному стані; (п. 9) вчинення злочину з використанням *малолітнього* або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством;

Ст. 79 КК України. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають *дітей* віком до семи років. У разі призначення покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі вагітним жінкам або жінкам, які мають *дітей* віком до семи років, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі й особливо тяжкі злочини, суд може звільнити таких засуджених від відбування як основного, так і додаткового покарання з встановленням іспитового строку у межах строку, на який згідно з законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною семирічного віку.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають *дітей* віком до семи років, суд може покласти на засуджену обов'язки, передбачені у ст. 76 КК України. Після закінчення випробувального терміну суд залежно від поведінки засудженої звільняє її від покарання або направляє для відбування покарання, призначеного вироком. У разі, коли звільнена від відбування покарання з випробуванням жінка відмовилася від *дитини*, передала її в дитячий будинок, зникла з місця проживання, ухиляється від виховання дитини, догляду за нею, не виконує покладених на неї судом обов'язків або систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про її небажання стати на шлях виправлення, суд за поданням контролюючого органу направляє засуджену для відбування покарання згідно з вироком суду.

Ст. 83 КК України. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають *дітей* віком до трьох років. Засуджених до обмеження волі або до позбавлення волі жінок, які стали вагітними або народили *дітей* під час відбування покарання, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за умисні тяжкі та особливо тяжкі злочини, суд може звільнити від відбування покарання у межах строку, на який згідно із законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною трирічного віку. Звільнення від відбування покарання застосовується до засудженої, яка має сім'ю або родичів, що дали згоду на спільне з нею проживання, або яка має можливість самостійно забезпечити належні умови для виховання *дитини*. Після досягнення дитиною

трирічного віку або в разі її смерті суд залежно від поведінки засудженої може звільнити її від покарання або замінити його більш м'яким покаранням, або направити засуджену для відбування покарання, призначеного за вироком. У цьому разі суд може повністю або частково зарахувати у строк відбування покарання час, протягом якого засуджена не відбувала покарання.

Якщо засуджена, яка була звільнена від відбування покарання, відмовляється від дитини, передала її у дитячий будинок, зникла з місця проживання або ухиляється від виховання дитини, догляду за нею, або систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про небажання стати на шлях виправлення, суд може за поданням контролюючого органу направити засуджену для відбування покарання, призначеного за вироком [3].

Особлива частина Кримінального кодексу України надає такі норми щодо неповнолітньої потерпілої особи.

1. *Злочини проти неповнолітніх у кримінальному законодавстві України, де потерпілою особою є неповнолітня особа*: ч. 3 ст. 120. Доведення до самогубства; ч. 3 ст. 130. Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби; ч. 2 ст. 133. Зараження венеричною хворобою; ч.ч. 1, 2 ст. 137. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей; ч. 2 ст. 140. Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником; ст. 141. Порушення прав пацієнта; ч. 2 ст. 142. Незаконне проведення дослідів над людиною; ч. 2 ст. 144. Насильницьке донорство; ч. 2 ст. 147. Захоплення заручників; ч. 2 ст. 149. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини; ч. 3 ст. 152. Згвалтування; ч. 2 ст. 153. Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом; ч. 1 ст. 156. Розбещення неповнолітніх; ч. 1 ст. 164. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей; ч. 2 ст. 172. Грубе порушення законодавства про працю; ч. 2 ст. 181. Посягання на здоров'я людей під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів; ч.ч. 2, 3 ст. 300. Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію; ч.ч. 2, 4 ст. 301. Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів; ч. 3 ст. 302. Створення або утримання місць розпусти і звідництва; ч. 3 ст. 303. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією; ч. 1 ст. 304. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність; ч. 2 ст. 307. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; ч. 3 ст. 309. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту; ч. 3 ст. 314. Незаконне введення в орга-

нізм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; ч. 2 ст. 315. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; ч. 2 ст. 317. Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; ст. 323. Спонування неповнолітніх до застосування допінгу; ст. 324 Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів; ч. 2 ст. 365-2. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

2. *Злочини у кримінальному законодавстві України, де потерпілою особою є дитина:* ч. 2 ст. 136. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані; ст. 137. Ненадане виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей; ст. 148. Підміна дитини; ст. 150. Експлуатація дітей; ст. 164. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей; ст. 166. Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування; ст. 169. Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння); ч. 2 ст. 172. Грубе порушення законодавства про працю; ч. 1 ст. 442. Геноцид.

3. *Злочини у кримінальному законодавстві України, де потерпілою особою є новонароджена дитина:* ст. 117. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини; ч. 2 ст. 135. Залишення в небезпеці.

4. *Злочини у кримінальному законодавстві України, де потерпілою особою є малолітня дитина:* п. 2 ч. 2 ст. 115. Умисне вбивство малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; ст. 150-1. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

5. *Злочини у кримінальному законодавстві України, де потерпілою особою є малолітня особа:* ч. 1 ст. 135. Залишення в небезпеці; ч. 2 ст. 136. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані; ч. 2 ст. 146. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини; ч. 3 ст. 149. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини; ч. 4 ст. 152. Згвалтування; ч. 3 ст. 153. Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом; ч. 2 ст. 156. Розбещення неповнолітніх; ч. 2 ст. 299. Жорстоке поводження з тваринами; ч. 4 ст. 303. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією; ч. 2 ст. 304. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність; ч. 3 ст. 307. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

6. *Злочини у кримінальному законодавстві України, де потерпіла особа не визначена:* ст. 155. Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості; ст. 167. Зловживання опікунськими правами [3].

Аналіз законодавства про кримінальну відповідальність свідчить про те, що ознаками складу злочину є найрізноманітніші види (неповнолітніх) дітей, потерпілих від злочинів. Із метою поглибле-

ного вивчення усіх цих видів їх доцільно об'єднати у певні групи.

Залежно від тяжкості вчиненого злочину можна виокремити потерпілих дітей від злочинів невеликої тяжкості (ч. 12 ст. 164, ч. 2 ст. 172, ч. 2 ст. 300, ч.ч. 1, 2 ст. 323), потерпілих дітей від злочинів середньої тяжкості (ч.ч. 1, 2 ст. 137, ч. 2 ст. 140, ст. 141, ч. 2 ст. 142, ч. 2 ст. 144, ч. 1 ст. 156, ч. 2 ст. 181, ч. 2 ст. 300, ч. 3 ст. 323, ст. 324, ч. 2 ст. 355-2), потерпілих дітей від тяжких злочинів (ч. 3 ст. 120, ч. 3 ст. 130, ч. 2 ст. 133, ч. 2 ст. 153, ч. 2 ст. 156, ч. 3 ст. 300, ч. 4 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. 3 ст. 303, ч.ч. 1, 2 ст. 304, ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 309, ч. 2 ст. 317, ч.ч. 3, 4 ст. 323, ч. 3 ст. 365-2), потерпілі діти від особливо тяжких злочинів (ч. 2 ст. 147, ч. 2 ст. 149, ч. 3 ст. 152, ч. 3 ст. 314, ч. 2 ст. 315).

Дослідження груп потерпілих, утворених в результаті такого поділу, має важливе значення для вирішення питань звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.

Поділ потерпілих від злочину за ознакою вчиненого щодо них злочину можна проводити за різними критеріями. *Залежно від родового об'єкта злочинів* можна виокремити потерпілих дітей від злочинів проти життя та здоров'я людини; потерпілих від злочинів проти волі, честі та гідності людини; потерпілих від злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості людини; від злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина; потерпілих від злочинів проти суспільної моральності; потерпілих від злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення щодо дитини та ін. [4, с. 84–85; 5, с. 85–86; 6, с. 362–367; 8, с. 230].

Важливе кримінально-правове значення має поділ потерпілих від злочинів за ознакою заподіяної їм шкоди. Цей поділ отримав певне законодавче відображення, адже саме він покладений в основу визначення потерпілого як суб'єкта кримінального злочину, яке закріплене у кримінальному виконавчому кодексі. Поділ потерпілих за ознакою заподіяної їм шкоди може залежати від видозміни цієї ознаки. Так, характеризуючи суспільно небезпечні наслідки, Н.Ф. Кузнецова підкреслює, що їхній зміст визначається змістом об'єктів, шкідливі зміни в яких вони вчиняють [7, с. 18–20; 8, с. 230].

Кримінальний кодекс передбачає багато видів таких об'єктів. Стільки ж існує і видів суспільно небезпечних наслідків. Узагальнено їх можна класифікувати на фізичні, психічні, економічні та організаційні. Залежно від виду заподіяної потерпілому шкоди можна виокремити потерпілих, яким заподіяна фізична шкода; потерпілих, яким заподіяна психічна шкода; потерпілих, яким заподіяна економічна шкода; потерпілих, яким заподіяна організаційна шкода.

Потерпілі, статус яких зумовлюється відносинами у сфері охорони материнства та дитинства, зокрема, відносинами, які забезпечують нормальний

фізичний, психічний, соціальний розвиток дитини: жінка, яка перебувала у стані вагітності (вагітна жінка) (п. 2 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 172, ч. 3 ст. 314 КК України); матір, яка має дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда (ч. 2 ст. 172 КК України); неповнолітній (неповнолітня чи неповнолітній) (ч. 3 ст. 130, ч. 2 ст. 133, ч.ч. 1, 2 ст. 137, ч. 2 ст. 140, ст. 141, ч. 2 ст. 142, ч. 2 ст. 147, ч. 2 ст. 149, ч. 3 ст. 152, ч. 2 ст. 153, ч. 2 ст. 172, ч. 3 ст. 300, ч.ч. 2, 3 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. 3 ст. 303, ст. 304, ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 309, ч. 3 ст. 314, ч. 2 ст. 317, ст.ст. 323, 324 КК України); особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ч. 1 ст. 156 КК України); малолітня дитина (малолітній, малолітня особа) (п. 2 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 146, ч. 4 ст. 152, ч. 3 ст. 153, ч. 2 ст. 156, ч. 2 ст. 299, ч. 3 ст. 307 КК України); новонароджена дитина (ч. 2 ст. 135 КК України); дитина, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування (ст. 150 КК України); особа, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК України).

У літературі зазначається, що за ступенем реалізації суспільно небезпечні наслідки можна поділити на реальну шкоду та загрозу (небезпеку) її заподіяння [7, с. 18–20; 8, с. 230]. Отже, *залежно від ступеня заподіяння потерпілому шкоди* можна виокремити потерпілих, яким заподіяна реальна шкода, та потерпілих, щодо яких створена загроза заподіяння реальної шкоди (наприклад, потерпілі від злочинів, передбачених у ч. 1 ст. 135, ч. 1 ст. 142 КК України).

Усі наведені вище поділи відображають реальні властивості відповідних видів (класів) неповнолітніх, потерпілих від злочину. Водночас кожний окремий вид (клас) має ті ж ознаки, що і загальне поняття потерпілого від злочину. Це дозволяє більш докладно розробляти поняття окремих видів (класів) потерпілих, що сприятиме більш глибокому вивченню потерпілих від злочинів як у науці кримінального права, так і у кримінології та інших науках кримінального циклу.

Потерпілий разом з іншими ознаками складу злочину може характеризувати різні рівні суспільної небезпечності злочину. У межах загального вчення про склад злочину потерпілий належить до групи додаткових, факультативних ознак складу злочину. У тих складах злочинів, у яких потерпілий характеризує типову суспільну небезпечність, він є конститутивною ознакою складу злочину (наприклад, ст. 304 КК України «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність»). Таку функцію потерпілий виконує майже у 83 складах злочинів. У тих складах злочинів, у яких потерпілий відображає підвищену суспільну небезпечність, він розглядається як ознака, що обтяжує відповідальність (наприклад, ч. 3 ст. 152, ч. 3 ст. 303 КК України). Таку роль потерпілий відіграє у 35 складах злочинів. Дослідження злочинів, передбачених у КК України, показує, що потерпілий ніколи не характеризує знижену суспільну небезпечність, тобто потерпілий не може бути ознакою складу злочину, що пом'якшує відповідальність.

Слід зазначити, що класифікація потерпілих, які є ознаками складу злочину, вже проводилась

у науці кримінального права (наприклад, праці В.О. Тулякова, М.В. Сенаторова та ін.). Як визначає М.В. Сенаторов, ще О.І. Лохвицький, досліджував групи потерпілих. Так, група, сформована за ознакою віку, містила таких потерпілих: дитина, яка тільки що народилася; малолітні взагалі; неповнолітні; дитина до трьох років; дитина від трьох до семи років; за ознакою статі: жінка, чоловік; за ознакою фізичних та розумових вад потерпілого: потвора, глухонігий, сліпий, недоумкуватий, божевільний; за ознакою політичного становища: Государ Імператор та члени Імператорського дому, іноземний государ, дипломатичний агент, особа, що має законну владу (посадова особа; начальник); за ознакою суспільного положення: поміщик, хазяїн або майстер, пан та члени його родини; за ознакою релігійного становища: священнослужитель християнських віросповідань; за ознакою шлюбних чи родинних відносин: чоловік (дружина), батько, дитина, брат (сестра), дядько (тітка), тесть (теща), свекор (свекруха) [9].

Висновки. Таким чином, злочини проти дітей у кримінальному законодавстві України, де норма статті прямо використовує визначення «неповнолітній», передбачені у 29 статтях. Ці статті можна групувати за родовим об'єктом, де потерпіла особа визначена у диспозиції статті як неповнолітня особа. *Залежно від родового об'єкта злочинів* можна виокремити: злочини проти життя та здоров'я неповнолітньої особи; злочини проти волі, честі та гідності неповнолітньої особи; злочини проти статевої недоторканості неповнолітньої особи; злочини проти трудових та інших особистих прав і свобод неповнолітньої особи; злочини проти суспільної моральності щодо неповнолітньої особи; злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення щодо неповнолітньої особи; злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг щодо неповнолітньої особи.

Крім поняття «неповнолітній», кримінальне законодавство у дев'яти статтях використовує поняття «дитина»; у двох статтях – «новонароджена дитина». Потерпілою особою визначена «малолітня дитина» у двох складах злочинів. У десяти складах злочинів потерпілою особою визначена «малолітня особа».

Потерпіла особа (дитина або малолітня чи неповнолітня) *не визначена*, але це логічно слідує із змісту норми у двох статтях.

Залежно від тяжкості вчиненого злочину нами виокремлено потерпілих дітей від злочинів невеликої тяжкості, потерпілих дітей від злочинів середньої тяжкості, потерпілих дітей від тяжких злочинів, потерпілих дітей від особливо тяжких злочинів.

Дослідження груп потерпілих, утворених в результаті такого поділу, має важливе значення для

вирішення питань звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.

Аналіз норм кримінального законодавства дозволяє зробити висновок, що відсутнє єдине тлумачення понять «дитина», «неповнолітня особа», що вимагає забезпечити єдине тлумачення поняття «неповнолітній» у кримінальному законодавстві.

На підставі викладеного з метою усунення розбіжностей пропонуємо узгодити норми кримінального законодавства України, а саме:

– у разі використання у диспозиції поняття потерпілої неповнолітньої особи віком до 18 років застосовувати поняття «діти». (Наприклад, у диспозиції ст. 137 «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей» замінити поняття «неповнолітній» на поняття «дитина», «діти»);

– у разі використання у диспозиції *різних* понять потерпілої неповнолітньої особи віком до 14 та до 18 років застосовувати поняття «малолітній» та, відповідно, «неповнолітній» (як у змісті ст. 152 «Згвалтування» у частинах третій і четвертій).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жеребкін В.Е. Логіка : [підруч. для юрид. вузів і фак-тів] / В.Е. Жеребкін. – Харків : Основа, 1995. – 256 с.
2. Кирилов В.И. Логіка : [учеб. для юрид. вузів] / В.И. Кирилов, А.А. Старченко. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 1999. – 256 с.
3. Кримінальний кодекс України, прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Сенаторов М.В. Потерпілі від злочинів проти громадської безпеки / М.В. Сенаторов // Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України : матер. Міжнар. наук.-практ. семінару (м. Харків, 1–2 жовт. 2002 р.) / редкол.: В.В. Сташис (гол. ред.) та ін. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. – С. 84–85.
5. Бахуринська О. До питання про потерпілого від порушень вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України) / О. Бахуринська // Підприємство, господарство і право. – 2003. – № 8. – С. 85–88.
6. Трикоз Е.Н. Уголовно-правовая охрана лиц, пользующихся международной защитой / Е.Н. Трикоз // Международное и национальное уголовное законодательство: проблемы юридической техники : матер. III Междунар. науч.-практ. конф. (г. Москва, 29–30 мая 2003 г.) / редкол.: В.С. Комисаров и др. – М. : ЛексЭст, 2004. – С. 363–367.
7. Кузнецова Н.Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности / Н.Ф. Кузнецова. – М. : Гос. юр. издат., 1958. – С. 18–20.
8. Курс уголовного права. Общая часть : [учеб. для вузов] / под. ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – С. 230.
9. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 / М.В. Сенаторов. – Харків, 2004. – 215 с.